

Znanstveni skup *Život i djelo Franje Markovića* u Križevcima: Prvi dani Franje Markovića

Znanstveni skup *Život i djelo Franje Markovića*, Križevci, Velika vijećnica Gradskog poglavarstva Grada Križevaca, 7. studenoga 2014. Organizatori: Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Koprivničko-križevačkoj županiji, Ogranak Matice hrvatske Križevci i Društvo hrvatskih književnika.

Renata Husinec i Stjepan Sučić (ur.), *Život i djelo Franje Markovića* (Križevci: Ogranak Matice hrvatske Križevci, 2014), 50 pp. Riječ organizatora na p. 1, program na pp. 5–6, sažeci izlaganja na pp. 7–22, popis sudionika na pp. 23–25, slikovni prilozi na pp. 25–50.

Križevci su tijekom 2014. godine obilježili stotu godišnjicu smrti hrvatskog filozofa Franje Markovića. Gradska knjižnica koja nosi njegovo ime na sam dan njegove smrti 15. rujna 2014. predstavila je prigodni poštanski žig i omotnicu s likom Franje Markovića, koju je objavila Hrvatska pošta, te stavila lorov vijenac na ploču koja se nalazi na Markovićevoj rodnoj kući. Gradski muzej Križevci 24. listopada otvorio je izložbu i uz tu prigodu objavio katalog izložbe.¹ Dana 7. studenoga održan je znanstveni skup *Život i djelo Franje Markovića* koji su organizirali Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Koprivničko-križevačkoj županiji, Ogranak Matice hrvatske Križevci i Društvo hrvatskih književnika, a neposredno prije skupa objavljena je knjižica sažetaka znanstvenog skupa.² Skup je osim filozofskih tema, koje ću opširnije opisati, obuhvaćao i druga izlaganja koja se odnose na život i djelovanje Franje Markovića.

Jelena Borošak Marijanović u svojem je izlaganju pod naslovom »Franjo Marković i njegovo doba« opisala političke prilike u Hrvatskoj tijekom života Franje Markovića. Alojz Jembrih govorio je o školovanju Franje Markovića u Beču, naglasivši njegovo filozofsko obrazovanje pod mentorstvom Roberta Zimmermanna. Izlagač iz Mađarske Ladislav Heka iznio je politička gledišta Franje Markovića i njegov odnos prema Hrvatsko-ugarskoj nagodbi. Mira

¹ Ozren Blagec (ur.), *Dr. Franjo Marković (26. 7. 1845.–15. 9. 1914.) u povodu 100. godišnjice smrti* (Križevci: Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Koprivničko-križevačkoj županiji, Gradski muzej Križevci, 2014).

² Renata Husinec, Stjepan Sučić (priredili), *Život i djelo Franje Markovića* (Križevci, 26. VII. 1845.–Zagreb, 15. IX. 1914.) (Križevci: Ogranak Matice hrvatske Križevci, 2014).

Kolar-Dimitrijević u svojem izlaganju obradila je Markovićevo djelovanje u Hrvatskom saboru od 1881. do 1892. godine. Željko Karaula obavijestio nas je o korespondenciji između Metela Ožegovića i Franje Markovića. Renata Husinec i Stjepan Sučić prikazali su Markovićevo djelovanje u Matici hrvatskoj, dok je Vinko Brešić istražio rad Franje Markovića kao urednika časopisa *Vienac*. Ozren Blagec izvijestio je o građi koja se nalazi u fundusu Gradskog muzeja u Križevcima. Ivan Peklić istražio je i ukratko izložio Markovićev odnos prema kazališnoj umjetnosti, a koji je opširno prikazan u njegovoj monografiji.³ Ante Bežen u svojem je izlaganju naglasio Markovićevu ulogu u osnivanju akademske pedagogije i metodike. Također je napomenuo da se rukopis njegove *Pedagogike* čuva u Arhivu HAZU. U njoj je vidljivo da se Marković oslanjao na Herbartovu pedagogiju u filozofiji. Željko Vegh prikazao je Franju Markovića kao putopisca koji je opisao rodni kraj Stanka Vraza.⁴ Petar Milas pak prikazao je Markovićevo djelo *Dom i svijet*.⁵ Pavao Pavličić izvršio je književnu analizu Markovićeve pjesme *Zvono iz dubine*.⁶

Kao što sam prethodno najavio, opširnije ću prikazati filozofske teme koje su bile obrađene na skupu.

Božidar Petrač održao je izlaganje »O Markovićevu predavanju na izložbi Društva hrvatskih umjetnika«, u kojem je obradio Markovićevo predavanje o umjetnosti, što ga je održao 12. veljače 1899. prigodom prve izložbe Društva hrvatskih umjetnika, koja je otvorena 15. prosinca 1898.⁷ U svome predavanju Marković je mirno i trezveno, objektivno i susretljivo podvrgnuo kritici književno-umjetničke teorijske postavke »mladih« ili pobornika »mladih«, u prvom redu Ive Pilara, Milivoja Dežmana i Ksavera Šandora Gjalskoga, dok se na samu izložbu tek uzgredice osvrnuo. Autor nastoji prikazati osnovne misli Markovićeve kritike, naglašavajući Markovićevu suzdržanu ironiju kojom je popratio često nedosljedna i protuslovna gledišta mladih te u okviru Markovićevih filozofskih i estetičkih nazora prosuđuje secesionistička nastojanja

³ Ivan Peklić, *Život i djelo Franje Markovića* (Zagreb–Križevci: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Koprivničko-križevačkoj županiji, 2014).

⁴ Franjo Marković, »Rodni kraj Stanka Vraza. Crtica Franje Markovića k 70 godišnjici Vrazova rođenja«, *Obzor* 10 (1880) br. 198. pp. 199–201; Franjo Marković, *Rodni kraj Stanka Vraza* (Zagreb: Dionička tiskara, 1880).

⁵ Franjo Marković, »Dom i svijet«, u: Franjo Marković, *Iz mladih dana, pjesme izvorne i prevedene* (Zagreb: Matica hrvatska, 1883), pp. 89–160.

⁶ Franjo Marković, »Zvono iz dubine«, u: Franjo Marković, *Iz mladih dana, pjesme izvorne i prevedene* (Zagreb: Matica hrvatska, 1883), pp. 31–33.

⁷ Predavanje je objavljeno u *Vijencu*. Franjo Marković, »Predavanje o izložbi Društva hrvatskih umjetnika, dne 12 veljače o. g.«, *Vienac* 51 (1899) br. 7, pp. 104–106; br. 8, pp. 121–123, br. 9, pp. 137–138.

pobornika mladoga tabora. Marković nipošto ne nastupa s pozicije isključivosti i odbacivanja; njegova je želja, koja se pokazuje vrlinom i mudrošću, prihvatiti ono što je u novim tendencijama prihvatljivo i upozoriti na ona shvaćanja koja u novim težnjama mladih nisu prihvatljiva. Za razliku od drugih pobornika staroga tabora koji su se žestoko opirali novim tendencijama, primjerice posvećanoj slobodi stvaranja, i koje su tendencije mladi bespoštedno osporavali, protiv Franje Markovića mladi nisu nikada javno istupili. Štoviše, smatrali su ga svojim uzorom.

Ante Stamać govorio je o Markovićevoj opsežnoj studiji »Prilog estetičkoj nauci o baladi i romanci«. ⁸ Stamać je naglasio da je Marković najprije iznio pregled pisanih balada u Europi, od skandinavskih do srednjoeuropskih književnosti, posebno slavenskih, te je među njima uspostavio zajednička estetička načela. Ta načela možemo prepoznati u svekolikom njegovom pjesništvu, od *Kohana i Vlaste*, *Doma i svijeta* te *Vrzina kola* do vlastitih dramskih djela. Može se zaključiti, smatra Stamać, kako su mu teorija i praksa pisanja sukladni, što je doista rijetkost u hrvatskoj književnosti i njezinoj znanosti.

Goran Sunajko održao je izlaganje pod naslovom »Uloga filozofije u izgradnji narodnog duha: filozofija kao *vita activa* u mišljenju Franje Markovića«. Cilj Sunajkova izlaganja bio je prikazati Markovićevo razumijevanje filozofije kao *vita activa* u razlici spram *vita contemplativa*. Takvo određenje filozofije predstavlja put izgradnji nacionalne kulture i s njom nacionalne države, koja se u Hrvatskoj treba izgraditi po uzoru na ostale europske države. Smisao navedenog razlikovanja jest u imperativu filozofije da izgradi subjektivnost duha čovjeka i apstrahira ga na poopćivu razinu naroda što se može postići jedino ukoliko se filozofija ne razumije samo kao spekulativna (*vita contemplativa*) nego kao filozofija čina (*vita activa*). Marković takvu filozofiju, pojašnjava Sunajko, izvodi iz filozofije subjektivnosti, prije svega iz Leibnizova monadizma, Nietzscheova subjektivizma i Kantova kozmopolitizma. Sunajko je zaključio: poopćivo kontemplativno »ja« samo je sredstvo empirijske »ja« u cilju izgradnje svjetskoga humaniteta koji oslobađa čovjeka i narode u svjetskom poretku mira. Sunajko to smatra razlogom zbog kojeg je Marković u svom javnom, političkom i znanstvenom djelovanju insistirao upravo na filozofiji koja ima središnju ulogu (*sredotočje*) u izgradnji narodnoga duha.

Željko Škuljević oslanjajući se na Markovićevo viđenje tragičnoga u njegovoj *Estetici*,⁹ u svojem izlaganju pod naslovom »O tragičnom u estetici

⁸ Franjo Marković, »Prilog estetičkoj nauci o baladi i romanci«, *Rad JAZU* 138 (1899), pp. 118–205.

⁹ Franjo Marković, *Razvoj i sustav obćenite estetike* (Zagreb: Kraljevska hrvatska slavonska i dalmatinska vlada, 1903), pp. 520–543.

Franje pl. Markovića ili sustavni eklekticismam jednog arhaiziranog aisthēsisisa«, naglasio je da je Markovićeve estetika u velikoj mjeri formalistička i, kao takva, u izvjesnoj retardaciji spram razvitka estetike u Europi. I kada piše o fenomenu tragičnog, ali i komičnog, na djelu je Markovićeve eklekticismam koji, osim oslanjanja na Herbarta, rabi i druge estetičke autore. Prije svih direktno se referira na Roberta Zimmermanna, ali i hegelovca Theodora Vischera te Gustava Freytaga. Škuljević na kraju zaključuje: Bez obzira na ogledanje i ugledanje na druge, dodajući i razvijajući tu i tamo i sam ponešto, ipak je Marković prvi koji je na narodnom jeziku ekstenzivno i sustavno izveo jedan cjelovit estetički nazor.

Eduard Vargović razmatrao je odnos filozofije, psihologije i komuniciranja kod Franje Markovića. Istaknuo je da je Marković bio učitelj, predavač, koji ima (pred sobom) svoje studente i probleme koji su vezani za nastavu i predavanja, pa mu je očito bilo važno kako komunicirati. Čitajući Markovića, tvrdi Vargović, percepcija o njemu kao osobi otvorila je mogućnost jedne rekonstrukcije njegova djelovanja s pozicije koju mi danas zovemo psihologijom komuniciranja, ponajprije kao filozofa, predavača, profesora. Marković je kao profesor bio pažljiv slušatelj u dijalogu sa svojim studentima, a i suradnicima, zaključio je Vargović.

Bojan Marotti izvijestio nas je o Markovićevoj ostavštini u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.¹⁰ Ostavština se čuva na dva mjesta u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te u Arhivu Odsjeka za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU.¹¹ Znatan dio te ostavštine čine filozofski rukopisi. Među njima se najvećim dijelom nalaze predavanja (ili pripreme za predavanja), različita stupnja dovršenosti, što ih je Marković držao svojim slušačima na Sveučilištu sve do odlaska u mirovinu (1909), a povremeno i poslije – tako reći do smrti. Marotti nas je upozorio na problem (ne)čitljivosti tih rukopisa jer se u ostavštini nalaze kako Markovićeve autografi, tako i različiti prijepisi pojedinih Markovićeve djela koje su načinili njegovi slušači. Autografi su, u načelu, znatno teže čitljivi. Potom nam je skrenuo pozornost na to da se ti rukopisi odnose na različite odsječke filozofije jer je Marković predavao gotovo sve filozofske struke, od logike do estetike, pa i neke znanosti koje danas ne smatramo dijelovima filozofije, primjerice psihologiju i pedagogiju. S time u vezi razmotrio je Marotti i uobičajeno shvaćanje Markovića isključivo kao estetičara te je ustvrdio da ono ne stoji i da ga valja u potpunosti izmijeniti. K tomu je kritički propitao i svrstavanje Markovića među

¹⁰ *Ostavština Franje Markovića*, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti sig. XV-1-13 i XV-37.

¹¹ *Ostavština Franje Markovića* u Arhivu Odsjeka za povijest hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU sastoji se od 11 kutija i 60 omota.

herbartovce jer je ono u velikoj mjeri upitno, jer mi o Markovićevoj filozofiji, u smislu cjeline, znamo zapravo vrlo malo, bolje reći znamo samo neke ulomke te cjeline. Na kraju je Marotti predložio da se spomenuti Markovićeви filozofski rukopisi objave kako bi misao jednoga od najvažnijih hrvatskih filozofa, otkada se u Hrvatskoj filozofira na hrvatskome jeziku, mogla napokon biti proučena u svojoj cjelovitosti.

Prema odluci Znanstvenoga vijeća Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Koprivničko-križevačkoj županiji svake bi se godine održavali *Dani Franje Markovića*. Znanstvenim skupom *Život i djelo Franje Markovića* održani su *Prvi dani Franje Markovića*. Drugi će se održati početkom listopada 2015. godine te obavještavam zainteresirane da se mogu prijaviti za sudjelovanje na skupu.

Ivan Peklić